

УДК 327 (569.4–076)

Гуцало С.Є.

**ПРОБЛЕМА ЄРУСАЛИМА В БЛИЗЬКОСХІДНИХ МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИНАХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст. – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.**

У статті досліджується місце і різні аспекти проблеми Єрусалима в контексті близькосхідного врегулювання.

Ключові слова: *проблема Єрусалима, конфесійно-етнічний вимір, близькосхідне врегулювання.*

Гуцало С.Е. Проблема Иерусалима в ближневосточных отношениях второй половины ХХ – начале ХХІ вв.

В статье исследуется место и разные аспекты проблемы Иерусалима в контексте ближневосточного урегулирования.

Ключевые слова: *проблема Иерусалима, конфессионально-этническое измерение, ближневосточное урегулирование.*

Gutsalo S. The Jerusalem Problem in the Middle East International Relations of the second half of XXth and early XXIth centuries.

The article researches place and different aspects of Jerusalem problem in the context of Middle East adjustment.

Keywords: *Jerusalem problem, confessional and ethnic dimension, Middle East settlement adjustment.*

Проблема Єрусалима, що періодично загострюється, сягає своїм корінням в глибоке минуле. Вона має важливе значення для всіх ісламських, християнських країн, а також для Ізраїлю. За картою ООН 1948-49 рр. в місті Єрусалимі розміщено 30 Святих Місць. Особливий статус зазначених територій уперше було закріплено особливим статутом в Османській імперії ще у 1757 р. [1]. Враховуючи унікальну роль цього міста в історії людської цивілізації, в становленні трьох світових монотеїстичних релігій, можна зробити висновок, що будь-які спроби близькосхідного врегулювання включатимуть спеціальні переговори про статус Єрусалима, або його Старого Міста – Східного Єрусалима.

Специфіка ставлення арабських країн до даної проблеми пояснюється значною мірою роллю ісламу в Арабському світі [2]. Мусульманська релігія тут набагато сильніша, ніж іудаїзм в Ізраїлі, чи християнство в Європі. Мусульманські богослови в більшості арабських країн фактично інтегровані в систему політичної влади, що найяскравіше виражене в монархічних країнах, де королі, еміри, султани є фактично також і духовними лідерами своїх співвітчизників.

Ідея особливої ролі арабів у боротьбі всіх мусульман за збереження святинь ісламу має глибокі історичні й ідеологічні корені. Вона притаманна всім без винятку філософсько-політичним концепціям, починаючи з першої подібної течії – ваххабізму [3], який виникнув на території нинішньої Саудівської Аравії ще у XVIII ст. Оскільки важливість визволення Єрусалима від “невірних” диктувалася націоналістичними, панарабськими і різноманітними панісламістськими течіями, особливо після розпаду Османської імперії та ліквідації релігійного інституту халіфату в Туреччині (1924 р.), то ніби цілком закономірним у мусульманському світі (дар-уль-іслам) ставало те, що політичний контроль над Святим Містом повинні здійснювати представники арабської общини народів (джаміа арабійя) [4, 5]. Це, серед інших причин, й призвело після першої арабо-ізраїльської війни 1948 р. до захоплення Східного Єрусалима йорданцями.

Особливий інтерес до Єрусалима традиційно виявляють арабські монархічні режими, передусім, саме Саудівська Аравія та Йорданія, оскільки на території першої з них розташовані головні мусульманські святині – в містах Мекка та Медіна, й це відіграє вирішальну роль у політичній та ідеологічній боротьбі за провідні ідеологічні позиції в мусульманському і Арабському світі. Саме тому в політиці Саудівської Аравії велике місце посідає проблема Єрусалима, адже в його східній частині (Старе Місто, або Східний Єрусалим)

зберігаються визначні пам'ятки ісламу, включаючи дві мечеті – “Аль-Акса” і Омара, що є святими для мусульман усього світу, і паломництво до яких за важливістю поступається лише хаджу в Мекку і Медіну. Згідно коранічної легенди, саме з Єрусалима пророк Мухаммед здійснив мандрівку на сьомі небеса, де зустрівся з Аллахом. Саме на тому місці, де зупинявся кінь Мухаммеда перед мандрівкою пророка на небеса, і споруджено мечеть “Аль-Акса”.

Оскільки династія Саудидів є хранительською основних мусульманських святинь у Мецці та Медіні, вона розуміє, що повинна відстоювати й третю мусульманську святиню – мечеть “Аль-Акса” та загалом Східний Єрусалим. Тому саудівське керівництво в боротьбі за врегулювання на Близькому Сході завжди проводило ідею звільнення Східного Єрусалима від ізраїльтян.

Неабиякий тиск на позицію практично всіх арабських країн у даному питанні справляють внутрішні фактори. Так, в усіх згаданих країнах є сильними різноманітні фундаменталістські організації на кшталт “братів-мусульман”, які у відстоюванні багатьох цінностей ісламу займають крайні антисекюляристські, й подекуди ірраціональні, радикальні навіть з точки зору більшості мусульман, позиції [6]. Ці течії посилювалися після 1967 р. (тобто після втрати арабами Східного Єрусалима внаслідок Шестиденної війни) та після іранської революції 1979 р. (першого успіху фундаменталістів у національному масштабі).

Особливо наполегливо за звільнення Старого Міста виступав саудівський король Фейсал. У серпні 1969 р. він вперше закликав арабів до “джихаду” – за звільнення мусульманських святинь від іновірців. Приводом для його заклику став підпал невідомими мечеті “Аль-Акса”. Природно, відповідальність за пожежу в очах арабів ніс Ізраїль, який контролював Єрусалим. Можна, звичайно, погодитися з думкою ряду дослідників, що джихад – це насамперед боротьба за здобуття святих цінностей ісламу засобами мобілізації передусім моральних і духовних зусиль, а не фізичних чи матеріальних проявів цієї боротьби [7]. Проте в умовах невизнання арабами Ізраїлю, офіційно закріпленого в рішеннях Хартумської 1967 р. наради Ліги арабських держав (ЛАД) на вищому рівні, й підтримки вказаних рішень більшістю мусульманських країн, не можна було виключити військовий шлях розв'язання зазначеної проблеми. Відповідним чином згадані дії сприймалися у Тель-Авіві та на Заході. Тим більше, що час йорданського правління в Східному Єрусалимі (1948 – 1967 рр.) не можна вважати терпимим у релігійному плані, адже згаданий період ознаменувався висилкою євреїв зі Старого Міста,

паплюженням іудейських кладовищ і синагог, обмеженням доступу віруючих до іудейських святинь [8].

Проте заклик саудівського короля залишився фактично безрезультатним. Основною метою саудівців у той час було протиставити рух ісламської солідарності рухові арабської єдності, керівна роль у якому належала видатному єгипетському президентові Гамаль Абдель Насеру. Тоді династія Саудидів могла знайти реальну підтримку лише у двох арабських монархів – йорданського короля Хусейна Бен Талала і марокканського короля Хасана II, причому в питанні конкретних шляхів звільнення Єрусалима Фейсал міг розраховувати лише на короля Хусейна. Але останній вважав, що треба добиватися звільнення Єрусалима лише для того, щоб знову, як і в 1948 р., включити його до складу Йорданського королівства.

Для Хусейна питання Східного Єрусалима важило особливо багато, бо його діда поховано в Старому Місті. Більше того, сам йорданський король Хусейн Бен Талал був нащадком пророка Мухаммеда в 39-му коліні, отже доля Східного Єрусалима, тісно пов'язана з іменем пророка, йому не була байдужа [9]. В історичному плані слід нагадати, що резолюція ООН № 181 у листопаді 1947 р. передбачала виділити місто в “окрему одиницю” зі “спеціальним статусом” [10]. Майбутні правителі Ізраїлю пішли на це, вважаючи, що їхня згода – “плата за державність” (Д. Бен-Гуріон) [11]. Араби ж у той час відхилили компроміс і великою мірою виявилися заручниками власного екстремізму.

Після утворення Держави Ізраїль віхами в історії міста були наступні акції: фактична анексія західної частини міста Ізраїлем під час першої арабо-ізраїльської війни. За її наслідками 22 листопада 1949 р. М.Бегіном внесено пропозицію про перетворення Єрусалима в столицю Ізраїлю. Фактично, Західний Єрусалим проголошено столицею 23 січня 1950 р., незважаючи на протести керівних органів ООН. У реальному житті до 1953 р. всі ізраїльські міністерства, крім міністерства оборони, переведено з Тель-Авіва до Єрусалима.

Після Шестиденної війни 7 червня 1967 р. проведено перший ізраїльський військовий парад у Єрусалимі [12]. 14 червня 1967 р. уряд Ізраїлю заявив про анексію Східного Єрусалима й оформив цю анексію трьома законами від 27 червня того ж року. У липні 1967 р. “об'єднаний Єрусалим” проголошено “єдиним неподільним містом, столицею Ізраїлю”, розширено кордони міста з 27 до 67 кв. миль, аби збільшити число єврейських поселенців у межах міста.

Правова сторона вказаних дій найкраще викладена Д. Бен-Гуріоном: “Єрусалим зробив столицею король Давид. Ніякого нового закону не треба, тому що існує акт короля Давида від 1000 р. до н.е.” [13].

Іноземні послы в Ізраїлі з 1954 р. вручають вірчі грамоти в Єрусалимі. В 1972 р. з 45 іноземних місій 21 було розміщено в Єрусалимі (в основному це представництва афро-латино-американських країн). Проте до 6 грудня 2017 р. жодна країна світу не визнала Єрусалим столицею Ізраїлю [14]. Всі протиправні акції Ізраїлю щодо статусу міста йдуть урозріз із відповідними рішеннями ГА і РБ ООН.

Після пожежі 21 серпня 1969 р. в третій за значенням мусульманській мечеті “Аль-Акса” у вересні того ж року в Рабаті відбулася перша конференція представників усіх мусульманських країн. У новоствореній Організації Ісламська Конференція (ОІК) було поставлене питання про повернення міста під арабський суверенітет (теза Саудівської Аравії, що є однією з умов політичного врегулювання з Ізраїлем). Оскільки проблема Єрусалима виходить за межі інтересів Ліги арабських держав і торкається всіх мусульман, постановка цього питання на загально-мусульманському форумі мала прямий смисл, оскільки у своїх подальших діях арабські країни дістали можливість опертися на широку ісламську солідарність.

Настрої в Арабському світі з цього питання такі різкі, що навіть президент АРС А.Садат не міг з ними не рахуватися. Йдучи на всілякі компроміси з ізраїльтянами, єгипетський президент неодноразово публічно підкреслював, що араби ніколи не змиряться з ізраїльською окупацією Східного Єрусалима. Саме зазначену тезу він і підтвердив у своєму виступі в кнесеті 20 листопада 1977 р. [15], а далі А.Садат підтримав право участі палестинців Старого Міста у виборах до органів міської адміністративної автономії [16]. Пізніше вказана позиція була відображена в меморандумі єгипетського уряду від 13 жовтня 1980 р., де зазначалося, що араби Східного Єрусалима – складова частина палестинського народу. З ряду ізраїльських джерел можна зробити висновок, що, зрештою, А.Садат готовий був піти на поділ суверенітету над Східним Єрусалимом, але проти виключно ізраїльського контролю над ним [17].

Найважливішою спільною акцією ЛАД і ОІК кінця 1970-х років слід вважати боротьбу за переведення з Єрусалима до Тель-Авіва посольств тих країн, що підтримували дипломатичні зв'язки з Ізраїлем. Для координації спільних дій на 10-й конференції міністрів закордонних справ ОІК у Фесі (9 травня 1979 р.) був створений спеціальний комітет з питань Єрусалима у

складі 15 держав-членів. Комітет очолив король Марокко Хасан II. На тій же конференції Єгипет було виключено зі складу ОІК за пропозицією Сирії. Дана конференція, як і наступна сесія Ради ЛАД у Тунісі (28-29 червня 1979 р.), заявили, що проти країн, які відкрили свої посольства в Єрусалимі, будуть застосовані різнобічні санкції. Ця заява зупинила, зокрема, переведення канадського посольства з Тель-Авіва до Єрусалима. Вісім країн повернули свої посольства назад до Тель-Авіва. Із європейських країн одразу цього не зробили лише Нідерланди. Усього ж кількість іноземних місій у місті-святині на рівні посольств скоротилося з 21 до 13. Станом на сьогодні у передмістях Єрусалиму діють лише посольства Болівії та Парагваю.

Наприкінці червня 1980 р. Ізраїль прийняв рішення про остаточну анексію Єрусалима. 1 серпня 1980 р. весь Єрусалим у законодавчому порядку був проголошений “вічною і неподільною” столицею Ізраїлю. Рада Безпеки ООН, скликана за проханням мусульманських країн, засудила вказане рішення уряду й керівництва Ізраїлю (резолюції РБ ООН № 476 від 30 червня 1980 р. та 478 від 20 серпня 1980 р.), що засуджували дії ізраїльтян.

На початку липня 1980 р. в Аммані відбулася нарада міністрів закордонних справ мусульманських країн, де було ухвалено резолюцію щодо бойкоту країн, котрі підтримують рішення Ізраїлю про перетворення Єрусалима на свою столицю. Учасники наради надіслали офіційний протест США у зв'язку зі схваленням ними політики Ізраїлю.

Всі описані події змусили Ер-Ріяд знову поставити питання про “джихад” за Східний Єрусалим. Цього разу (13 серпня 1980 р.), тобто в день закінчення посту в місяць рамадан, до джихаду закликав арабів наслідний принц Фахд.

Загальноарабський форум ЛАД в Аммані (листопад 1980 р.) підтримав зусилля Комітету з питань Єрусалима в боротьбі за посольства в місті. Реакція Арабського світу на заклик до “джихаду” була далеко не однозначною. Як підкреслив король Хусейн, котрий підтримав цей заклик, зовсім не обов'язково мала розпочатися “гаряча” війна проти Ізраїлю із застосуванням бойової техніки. Інші арабські керівники також розцінили заклик до “джихаду” як один із способів добитися звільнення Єрусалима, не починаючи воєнних дій. Прогресивні кола арабських країн вважали найдоцільнішим способом вирішення проблеми звільнення мусульманських святинь, застосовуючи, як і в 1973 р., нафтові санкції.

У січні 1981 р. – цього разу на конференції мусульманських країн на високому рівні, що відбулася в Ет-Таїфі (Саудівська Аравія) – королем Халедом заклик до “джихаду” було проголошено втретє.

Цікаво, що ніхто з членів ЛАД і навіть ОІК детально не формулював планів гіпотетичного устрою Східного Єрусалима, тобто політичного статусу важливої частини окупованих ізраїльтянами територій у випадку їх звільнення [18].

Після двох інтифад палестинського народу серед арабів затвердились як радикальні погляди на статус Єрусалима (знову “скинути Ізраїль в море”), так і, переважно, компромісні – обмежитися поверненням території Східного Єрусалиму, або побудувати новий район міста під назвою Аль-Кудс (що арабською мовою означає Єрусалим). Останній варіант в рамках “процесу Осло” готовий був підтримати Іцхак Рабін. Він також був готовий офіційно віддати арабам й так званий “Орієнт Хаус” – штаб-квартиру палестинців у Східному Єрусалимі і деякі арабські передмістя, як вже згадувалося, під загальною назвою Аль-Кудс – Єрусалим. Серед іншого варто зазначити, що палестинське місто Бейт-Лахм (Віфлієм) резолюцією ГА ООН № 181 від листопада 1949 р. вважається передмістям Єрусалиму. І.Рабін також був готовий визнати співіснування фактично двох столиць (ізраїльської і палестинської) на суміжній території. Ці плани, як відомо, досі не реалізовані.

З історії питання важливо також відзначити, що двічі США голосували з близькосхідної проблематики проти Ізраїлю (резолюція РБ ООН № 298 від 25 вересня 1971 р. та № 465 від 1 березня 1980 р.) – обидва випадки були пов’язані саме з проблемою Єрусалима. За іншими “єрусалимськими” резолюціями Ради Безпеки ООН (№№ 252, 267, 271, 446, 452, 476, 478, 2334), схваленими починаючи з 1968 р., США утримувалися, але не голосували на підтримку Ізраїлю.

У квітні 1988 р. вперше після досить нейтральних але не про-ізраїльських заяв від 14 липня 1967 р. та 1 серпня 1969 р., американці публічно визнали, що статус Єрусалима треба вирішувати шляхом переговорів. Сказано це було держсекретарем Дж.Шульцом в інтерв’ю, яке він дав в Аммані 5 квітня 1988 р. редакторам йорданських газет. Дж.Шульц наголосив при цьому, що Єрусалим має залишатися єдиним містом, але ізраїльтяни повинні підходити до його статусу в контексті “територіального компромісу” в обмін на мир. Вже пізніше, на прес-конференції 3 березня 1990 р., президент Дж.Буш-старший повторив, що питання про Східний Єрусалим належить вирішувати на переговорах про окуповані території. Це й визначило позицію США на Міжнародній конференції з Близького Сходу в Мадриді у жовтні 1991 р. та в подальші роки.

Важливо також зазначити, що демократична партія у США в цілому традиційно стоїть на більш про-ізраїльських позиціях, ніж республіканська [19].

Так, зокрема, вона в різні періоди часу теоретично ніколи не заперечувала проти переведення американського посольства з Тель-Авіва до Єрусалима.

Що стосується країн ЄЕС (нинішніх ЄС), то вони, як правило, утримувалися при голосуванні “єрусалимських” резолюцій або голосували відмінно від Ізраїлю. Позиція Європейського Співтовариства (згодом Союзу) з питань Єрусалима відображена ще в спільній Венеційській декларації ЄЕС від 14 червня 1980 р.: “Не погоджуватися ні з якими односторонніми ініціативами, що можуть змінити статус Єрусалима (статус за резолюцією 1949 р. – С.Г.). Будь-яка угода про статус цього міста має гарантувати вільний доступ для всіх до Святих Місць” [20, 21]. Хоча в заяві не було вказівки на ізраїльську окупацію арабської частини міста, не сказано також і про відношення проблеми Єрусалима до загального врегулювання на Близькому Сході, документ можна оцінити як позитивний для арабів.

У проблемі Єрусалима важливим бачиться визначення не тільки статусу всього міста, а й конкретних історико-релігійних реліквій, оскільки не-ізраїльтяни не беруть участі в роботі муніципальної ради міста. Араби бойкотують цей орган іще з 30-х років минулого століття. Мусульманські святині виведено з-під влади муніципальної ради. Тим-то мусульмани виступають проти перепідпорядкування зазначених споруд ізраїльським органам влади, а такі намагання неодноразово мали місце, незважаючи на проголошену ізраїльтянами релігійну терпимість.

З іншого боку, непросту ситуацію довкола Єрусалима 6 грудня 2017 р. підірвав своєю декларацією президент США Дональд Трамп. Зокрема, в зазначеній декларації йдеться про визнання Єрусалима столицею Ізраїлю. Лише в січні 2018 р., зважаючи на обурення і протест, яке викликала згадана декларація Д.Трампа відтермінував переведення американського посольства в Ізраїлі на 2019 р.

Практично одразу після оприлюднення вказаного рішення Білого Дому президент Палестинської національної адміністрації (ПНА) Махмуд Аббас 7 грудня 2018 р. заявив про те, що в нових умовах США не можуть бути добросовісним посередником у процесі відновлення палестино-ізраїльського діалогу і додав, що ПНА більше не визнає Державу Ізраїль.

Загалом сьогодні Арабський світ починає об’єднуватися довкола проблеми справедливого вирішення палестинської проблеми і посилення боротьби за статус Східного Єрусалима.

Протягом грудня 2017 р. понад 60 країн (в основному арабських і мусульманських) визнали Єрусалим столицею Держави Палестина.

У зазначеному контексті варто прослідкувати подальше розгортання подій на Близькому Сході. 9 грудня 2017 р. міністри закордонних справ, формально за ініціативою Джибуті, зібралися в Каїрі на надзвичайну зустріч Ліги арабських держав. У своєму виступі на зустрічі генеральний секретар ЛАД Ахмед Абул Гейт заявив, що атака на Єрусалим, здійснена спільно США та Ізраїлем, відкидається арабами, мусульманами і християнами і може завести регіон в реалії релігійного конфлікту, насильства і тероризму. “Наша сьогоднішня зустріч, - заявив генеральний секретар ЛАД, - є меседжем для тих, хто цікавиться арабською позицією, і показує, що ми об’єднаємося перед лицем будь-яких спроб ліквідувати палестинське питання і загальну арабську позицію щодо питання про Єрусалим, що є для всіх зрозумілою. Вона викладена в резолюції 8221, ухваленій 9 грудня 2017 р. на попередній зустрічі міністрів закордонних справ ЛАД”. На другій єрусалимській зустрічі міністрів закордонних справ 1-2 лютого 2018 р. ЛАД було закликано створити “багатосторонній механізм” під егідою ООН для відновлення мирного переговорного процесу між Ізраїлем та палестинцями.

Варто підкреслити, що 24 січня 2018 р. Президент України П.О.Порошенко в рамках 48-го щорічного засідання Міжнародного форуму в Давосі провів зустріч з прем’єр-міністром Ізраїлю Біньяміном Нетаньягу. На сайті українського очільника сказано, що сторони обговорили питання двостороннього порядку денного, який далі деталізується. Необхідно підкреслити, що в згаданому тексті немає жодної згадки про претензії до української сторони змінити її позицію з палестинської проблеми.

Варто зазначити, що протягом майже 15-річного періоду Україна двічі опинялася в складних умовах, коли потрібно було демонструвати твердість у відстоюванні своєї позиції щодо Палестини. 23 грудня 2016 р. в Раді Безпеки ООН відбулося голосування за проектом резолюції, яка містила заклик до Ізраїлю припинити будівництво поселень на окупованих палестинських територіях, що на думку РБ ООН, шкодить мирному врегулюванню на Близькому Сході. Згідно з документом (резолюція РБ ООН № 2334), ці поселення “не мають юридичної сили і є кричущим порушенням міжнародного права”. За резолюцію проголосували 14 з 15 членів Ради Безпеки, США утрималися, але документ був ухвалений. Україна як непостійний член РБ також взяла участь у голосуванні.

Обґрунтовуючи свою позицію під час голосування, постійний представник України в ООН В.Єльченко зазначив: “Міжнародне право одне для всіх. Не можна крутити ним, як собака хвостом”. Він підкреслив:

“Ізраїльські поселення на окупованих територіях суперечать міжнародному праву, як і окупація Криму Росією”.

Майже через рік, 21 грудня 2017 р. Генеральна Асамблея ООН на екстреному засіданні ухвалила резолюцію, яка засуджує рішення президента Д.Трампа про визнання Єрусалима столицею Ізраїлю. За документ проголосувало 128 держав-членів ООН, проти – тільки 9. Як відомо, українська делегація голосування проігнорувала. Цей дипломатичний маневр у складних обставинах дає можливість тій чи іншій стороні не викликати прямо на себе вогонь незадоволених, хоча було зрозуміло, чію сторону підтримує Україна. Постійний представник нашої країни в ООН в коментарі “Укрінформу” підкреслив, що Україна підтримала це рішення Генеральної Асамблеї ООН про статус Єрусалима. “Остаточний статус Єрусалима має бути визначений винятково шляхом переговорів відповідно до резолюцій Ради Безпеки, зокрема №№ 476, 488, 233. Україна послідовно виступає за необхідність дотримуватися норм міжнародного права. Для нас це принципово важливо в контексті протидії Росії, яка цинічно ігнорує принципи Статуту ООН”. Додамо, що не можна ігнорувати факт того, що Палестину визнали державою 136 з 193 країн, що входять в ООН, і що 29 листопада 2012 р. за підсумками голосування в ГА ООН (138 – “за”, 9 - “проти”, 41 - “утрималася”) Палестина отримала статус держави-спостерігача при Організації. Проголошена перший раз незалежною 15 листопада 1988 р. Держава Палестина є її членом “без шкоди для отримання прав, привілеїв і ролі Організації визволення Палестини в ООН як представника палестинського народу згідно з відповідними резолюціями і практиці”.

Як зрозуміло зі згаданого вище, проблема статусу Східного Єрусалима виокремлюється з усього контексту палестино-ізраїльських протиріч, переговори з вирішення яких фактично припинено майже десятиліття. Україні варто бути готовій до нових різких змін ситуації в Палестині та ретельно дослідити минуле, сьогодення та намагатися спрогнозувати перспективи розвитку подій довкола Східного Єрусалима у ширшому, ніж традиційно минулого формату переговорів, які результативно велися лише під егідою США за участю Ізраїлю, одного з арабських партнерів. Слід зважати на активнішу роль у таких переговорах Франції, Німеччини, Великої Британії, Туреччини, Ради співробітництва арабських держав Перської (Арабської) затоки.

З огляду на зазначене, були б доречними і українські ініціативи з метою переформатування підходів до проблеми Єрусалима, за яких вона

буде розведена на два рівні: окреме вирішення політико-адміністративного статусу міста – Західний Єрусалим, Східний Єрусалим – як столиць, відповідно, ізраїльської та палестинської держав, а також окреме вирішення питання про особливий статус та особливу опіку над Святими Місцями міста з можливим запровадженням екстериторіального управління цими осередками легітимно визначеними представниками відповідних релігій. Як гіпотезу в розвиток конфесійної складової підкреслимо можливість встановлення загального місцевого контролю над дотриманням особливого статусу Святих Місць в Єрусалимі з боку певного координаційного органу, сформованого з авторитетних служителів культу трьох релігій і представників узгоджених сторонами міжнародних організацій. Зауважимо, принагідно, що сам факт наявності такого органу міг би стати могутнім прикладом, а можливо і стимулом процесу подальшого арабо-ізраїльського примирення.

Не виключено, що палестинська проблема загалом і проблема статусу Східного Єрусалима зокрема, знову можуть стати об'єднуючою метою для всіх арабських держав, незважаючи на деякі існуючі внутрішньо-арабські протиріччя і конкуренцію з Іраном та Туреччиною за вплив на події у Близькосхідному регіоні.

Свідченням зазначеного є події останнього місяця, протягом якого став складатися єдиний фронт арабських країн. Згаданий фронт арабських держав активно використовує всі механізми і структури міжнародних відносин і забезпечення міжнародної і регіональної безпеки – Ради Безпеки ООН, Генеральну Асамблею ООН, Лігу арабських держав, Організацію ісламського співробітництва, Євросоюз та інші.

Україна як європейська країна, що обрала орієнтиром європейську інтеграцію, в своїй близькосхідній політиці в цілому і щодо врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту має дотримуватися європейської платформи з цього комплексу питань, що дозволить нашій країні зіграти свою позитивну роль в тимчасовому вирішенні чи остаточному врегулюванні палестино-ізраїльських протиріч у форматі двох держав.

Без розмежування політико-адміністративної і конфесійної складових проблеми Єрусалима та їхнього договірного оформлення за можливої підтримки ООН, ЄС, Ради співробітництва арабських держав Перської (Арабської) затоки або Ліги арабських держав загальне вирішення зазначеної проблеми у її нинішньому форматі в осяжній перспективі здається малоймовірним. В той же час, створення надійної і широкої інфраструктури

регіонального миру, як і належне врахування відповідних духовних запитів християн, мусульман та іудеїв усього світу передбачають справедливе вирішення конфесійної складової “єрусалимської проблеми” як самостійного чинника [22 – 24].

Список використаних джерел і літератури

1. Иерусалим – 3000 years anniversary edition. Herzlia: Palphot LTD, б.г. 72 с.
2. Гура В. К. Про деякі проблеми визначення стратегій розвитку країн Арабського Сходу // Збірник наукових праць, відповідальний редактор Новицький Валерій Євгенович / К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. 2004. Вип.40. 243 с. [С. 58-59].
3. Esposito J.L. Islam and Politics // Esposito John, L. Syracuse, N.Y.: Syracuse University Press, 1987. 247 p. [P. 34, 62].
4. Azzam A.A. La Ligue Arabe et l' unite mondiale // [editor Abdel Malek, La pensee politique arabe contemporaine. P.: Editions du Seuil. 1980. 384 p. [P. 124].
5. Sardar Z. Islamic Futures: The Shape of Ideas to Come // Sardar Ziaddine. L., N.Y.: Mansel Publishing LTD. 1985. 367 p. [P. 50 – 51].
6. Игнатенко А.А. Халифы без халифата. М.: Наука, Главная редакция восточной литературы. 1988. 200 с. [С. 10].
7. Медведко Л.И., Германович А.В. Именем Аллаха. Политизация ислама и исламизация политики. М. : Прогресс, 1988. 205 с. [С. 13].
8. Kollek T. Jerusalem: Present and Future // Foreign Affairs. Summer 1981. Vol. 59, No. 5. P. 1044.
9. Report on the Palestinians under Israeli Rule / P.: MAGELAN, S.A.R.L. 1966. October. No. 169. P. 2-8.
10. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН № 181/II от 29 ноября 1947 // Палестинская проблема. Документы ООН, международных организаций и конференций / Сб. док., сост. Р. Давыдков. М.: Прогресс, 1984. 238 с. [С. 3-29].
11. Семиошкин А. Проблема Иерусалима: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.05 // М.: Институт востоковедения РАН, 1980. 200 с. [С. 65].
12. Neff D. Jerusalem, the Embassies and US Elections / Middle East International. L., 1988. May, 28. No 326. P. 15-16.
13. Семиошкин А. Вказана праця. С. 69.
14. The Financial Times. 1980, Aug., 28.
15. Boutros-Ghali B. The Foreign Policy of Egypt in the Post-Sadat Era / Foreign Affairs. 1982. Spring. Vol. 60. No. 4. P. 772-773.

16. Campbell J.C. The Middle East: A House of Containment Built on Shifting Sands // Foreign Affairs. 1981. Winter. Vol. 60, No 3. P. 611.
17. Kollek T. Jerusalem: Present and Future // Foreign Affairs. Summer 1981. Vol. 59, No. 5. P. 1043.
18. Вестник МИД СССР. М., 1988. № 23.
19. Daniel J. Obama et l'islam // Le nouvel observateur. 2009. 16 - 22 avril. P. 5.
20. The Venice Declaration of the EEC. June 1980.
21. Скороход Ю.С. Міжнародний аспект урегулювання ліванського конфлікту (80–90–ті роки). К. : Вид. центр “Київський університет”, 2000. 265 с.
22. Чи вплине українсько-ізраїльська зустріч у верхах на позицію України щодо палестинського питання? 08.02.2018. URL: <https://islam.in.ua/ua/analiz/chy-vplyne-ukrayinsko-izrayilska-zustrich-u-verhah-na-pozyciyu-ukrayiny-shchodo-palestynskogo>
23. Jubeir Stresses Convergence of Arab, European Views Over Jerusalem, Peace Process 28.02.2018 // Asharq Al-Awsat. URL: <http://aawsat.com/english/home/article/1189916/jubeir-stresses-c...>
24. Kuttab Daoud. A Jerusalem success story: How Christian churches succeeded where politician failed. 01.03.2018. URL: <http://arab news/News/10250877124>.